

CÂTEVA REFLECȚII ASUPRA PROBLEMELOR DE TRADUCERE ÎN LIMBA ROMÂNĂ A CONCEPTULUI SELF

Abstract

One of the concept with the longest history in psychology – Self – is restored in this review. This concept has known a prodigious career through the psychoanalysts, neo-psychoanalysts, existentialists, humanistic psychologists and transpersonalists writings. In romanian pshychological literature this concept has been used on different translations, in many cases generating confusions. The following statements can be used to explain this situation: a) the meanings used by english or french authors whose works were source of documentation for romanian psychologists who have written about this concept; b) psychological current from whose perspective this concept was approached by the romanian authors; c) romanian defective translations. In the following lines, I will discuss upon the meanings in which the term Self can be used and the most appropriate romanian equivalent.

Așa cum precizează I. Mânzat (2000, p. 8), coordonatorul primei colecții de studii teoretice și aplicative axate pe problematica Sinelui, foarte puțin psihologi știu exact ce desemnează acest concept, mulți dintre ei chiar tratând termenii de *Sine* și *Eu* ca fiind sinonimi. „Sunt psihologi care nici măcar nu vor să se intereseze de studiul Sinelui, declarând că el este o <<necunoscută>> care mai mult ne încurcă decât ne descurcă”.

Anxietatea față de problematica Sinelui poate fi justificată prin confuziile terminologice la care s-a ajuns în urma traducerii termenilor cheie pentru această topică de cercetare din limba engleză în limba franceză sau germană și invers (toate lucrările de referință în domeniu fiind scrise în aceste trei limbi). Problema traducerilor defectuoase a apărut și în literatura de specialitate de la noi. Sărăcia contactelor directe cu specialiștii și autorii de primă mână din Occident sau SUA, caracteristică perioadei comuniste în care psihologia a fost interzisă la noi, i-a determinat pe psihologii români să se raporteze la referințele la care au avut acces (de altfel, consistente sub aspect calitativ ¹). Din acestea, au tradus și utilizat termenii cheie adesea dificil de delimitat sub aspectul semnificațiilor conceptuale, însă fără o discuție critică asupra echivalențelor care ulterior au intrat în jargonul de specialitate de la noi menținând sau chiar sporind confuziile. La aceasta se adaugă faptul că termeni precum *Self*, *Soi*, *Selbst*, *Id*, *Ça* sau *Es* trebuie traduși în funcție de contextul tematic în care apar și de sensul atribuit de autorii care îi folosesc.

Dacă distincția între echivalentele din limba engleză pentru termenii de *Sine* în sens de *inconștient* – ca la Freud (*Id*), *Eu* (*Ego*) și *Supraeu* (*Superego*), desemnând instanțele

---

¹ Ne referim la lucrări importante pentru istoria psihologiei universale, cum ar fi *Structura și dezvoltarea personalității* (G. W. Allport), *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidiene* (S. Freud), *Tipurile psihologice* (C. G. Jung), *Scrieri alese* (E. Fromm) ș.a.

continuumului care definește viața psihică, este foarte clară, la fel ca și cea între termenii din limba franceză (*Ça* pentru *Sine*, *Moi* pentru *Eu*, respectiv *Surmoi* pentru *Supraeu*) sau cei din limba germană (*Es* pentru *Sine*, *Ich* pentru *Eu* și *Über-ich* pentru *Supraeu*), cele mai multe probleme apar în traducerea și adecvarea pentru limba română a semnificațiilor termenului englezesc *Self* (fr. *Soi*, germ. *Selbst*).

Astfel, în traducerea *Dicționarului de psihologie* coordonat de francezii R. Doron și Fr. Parot (1999), echivalentul pentru termenul englezesc *Self* (fr. *Soi*) a fost păstrat neschimbat (*Self*), prin acest termen înțelegându-se într-un mod general ceea ce definește persoana în individualitatea sa (a se vedea articolul redactat de D. Widlöcher, p. 703). Autorul articolului precizează că termenul *Self* nu figurează explicit în vocabularul lui S. Freud. În accepțiunea de mai sus, termenul își are rădăcinile în vocabularul școlii psihanalitice engleze (H. Guntrip, D. Winnicott), precum și în cel al *psihologiei eului* (*egopsychology*), la modă în SUA în anii 1950, având ca reprezentanți de seamă pe H. Hartmann, R. Löwenstein, F. Kris, D. Rappaport, G. Klein, R. White ș.a. Acest „*ceea ce definește persoana în individualitatea sa*” se distinge clar de conceptul de *Eu* (engl. *Ego*, fr. *Moi*, germ. *Ich*) care, în psihanaliza freudiană ca și în cea postfreudiană, are un sens mult mai restrâns decât cel care îi este atribuit în limbajul cotidian sau în tradiția psihologică. În dicționarul amintit, termenii *Self* (traducerea în românește a franțuzescului *Soi*) și *Sine* (traducerea în românește a lui *Ça*) sunt prezentați separat, cel de-al doilea cu sensul de instanță psihică care se opune *Eu*-lui și *Supraeu*-lui în cea de-a doua topică freudiană.

La rândul lui, M. Zlate (1997) pare să utilizeze termenul *Eu* ca traducere pentru englezescul *Self*. În acest context, celebra expresie *self-actualization* lansată de psihologul american A. Maslow este utilizată sub echivalentul *Eu auto-actualizat* (p. 96). După părerea noastră, această expresie reprezintă o echivalare total neinspirată pentru limba română și generatoare de confuzii, întrucât Maslow pare să o utilizeze în sensul de „realizare a *Sinelui*” sau „realizare de sine”, atunci când scrie despre „*dorința* (individului – n.n.) *de a deveni tot ceea ce este el capabil să devină*” și despre *self-actualization* care semnifică faptul de „*a deveni omul total, așa cum vrea, poate și înțelege fiecare*” (Hjelle și Ziegler, 1976, p. 261).

Autoarea traducerii în limba română (ediția 1991) a lucrării *Pattern and Growth of Personality* a lui G. W. Allport, precizează clar, printr-o notă de subsol (p. 119), că termenul *Self* din original a fost echivalat cu termenul românesc *Eu*, din text rezultând că *Eul* este, la Allport, *proprium*-ul (termen mai cuprinzător care integrează, pe lângă ideea de *Eu agent sau subiect al cunoașterii*, pe cea de *Eu obiect al cunoașterii*²).

În *Enciclopedia de psihosociologie* (coordonatori S. Chelcea și P. Iluț), pentru termenul *Eu* este oferit ca echivalent în limba engleză termenul *Self*, prin *Eu* desemnându-se o „*entitate psihologică și fiziologică unică, reprezentând ceea ce este persoana cu adevărat*” (a se vedea articolul redactat de A. Chelcea, p. 143). Se poate observa clar că această accepțiune nu are nimic de-a face cu *Sinele* în sens freudian (engl. *Id*). Însă, în dicționarul amintit, același echivalent este propus și pentru termenul *Sine* (fr. *Soi*, germ. *Selbst*), prin care se desemnează „*totalitatea credințelor (reprezentărilor și evaluărilor) despre aspecte particulare ale propriei persoane și despre ea ca întreg*” pe care le poate avea un individ (a se vedea articolul redactat de P. Iluț, p. 327). În cadrul enciclopediei aflată în discuție, termenul englezesc *Self* este, așadar, echivalat atât cu termenul *Eu*, cât și cu termenul *Sine*. Totuși, așa cum rezultă și din semnificațiile precizate de autorii articolelor corespunzătoare, între cei doi termeni nu se poate pune semnul egalității.

---

² Este de fapt distincția pe care o fac și alți autori (de exemplu, M. Mead) între *I* (*Eul* ca agent al cunoașterii) și *Me* (*Eul* ca obiect al cunoașterii) (vezi Reber, 1985, p. 676).

Într-un capitol destinat conceptului de *Eu* din perspectiva cogniției sociale, Ș. Boncu (1996) precizează clar, printr-o notă de subsol, că a utilizat termenul englezesc *Self* cu sensul de *Eu* (*the Self - Eul*) (p. 137). În schimb, *Self*-ul din expresiile *self-concept* sau *self-reference* a fost echivalat prin *Sine* (*conceptul de sine* sau, cu un sens mai exact, *conceptul despre sine*, respectiv *referința la sine*). Când a venit vorba de termenul englezesc *self-structure*, autorul menționat mai sus l-a tradus prin *structură a Eu-lui*. Așadar, și la acest autor, *Self*-ul a fost tradus în funcție de context, uneori preferându-se precizia în defavoarea eleganței de exprimare, alteori invers.

În fine, în traducerea în limba română a *Dicționarului de psihiatrie și de psihopatologie clinică* (coordonat de J. Postel), termenul englezesc *Self* este tradus din limba franceză (în care, probabil, a fost preluat ca atare) prin echivalentul *Self* (deci, practic, a rămas neschimbat) (a se vedea articolul redactat de A. Pétraud-Périn, p. 491). Forma este păstrată și în expresiile *Self adevărat* și *Self fals* care apar în vocabularul psihanalistului englez D. Winnicott și care, de ce să nu o recunoaștem, nu sună prea bine în românește. În articolul menționat mai sus, *Self*-ul este dat ca sinonim cu *Sinea* (nu *Sine* ! ³). Pentru școala de psihiatrie de la Palo Alto, *Sinea* este *Eul* individului, a cărui principală caracteristică o reprezintă autonomia (Mânzat, 2000, p. 35). La M. Klein, *Sinea* desemnează ansamblul de sentimente și de impulsuri conflictuale ale întregii personalități a unui individ (deci și partea ascunsă), în timp ce *Eul* se referă la structura vizibilă a acesteia.

Aceleași expresii și sinonimii sunt sugerate și de *Dicționarul de psihanaliză* coordonat de psihanalistul francez R. Chemama și tradus în limba română ⁴. Acest dicționar alocă, însă, un spațiu considerabil conceptului de *Sine* în sens freudian (engl. *Id*, fr. *Ça*, germ. *Es*) (vezi Chemama, 1997, p. 109-113, 311, 326-329).

Așa cum precizează articolul despre *Sine*, redactat de P. Iluț și inclus în *Enciclopedia de psihosociologie* (2003), conceptul reprezintă o componentă autoreflexivă a personalității, fără a se confunda cu aceasta (p. 328). În literatura de specialitate din țara noastră, termenul *Sine* a fost utilizat în sens freudian (pachet de instincte și impulsii care caută să se manifeste conform principiului plăcerii imediate, intrând astfel în conflict cu *Eul* și *Supraeul*), în sens abstract (de către filosofii care au vorbit despre destinul ființei umane) sau în sensul de *Eu* (caz în care s-a creat o confuzie care a dăinuit mulți ani). Însă, nici psihologia americană ⁵ nu a reușit să ajungă la o diferență clară între semnificațiile termenilor *Eu* și *Sine* (ultimul, nu în sensul său freudian).

În analizele din literatura românească de specialitate a ultimilor ani, termenul de *Sine* s-a impus și în expresii de genul: *image de sine*, *stimă de sine*, *referință la sine*, *concept de sine*, *percepție de sine* etc. De asemenea, el s-a impus ca un concept cheie, de sine stătător, așa cum a și fost, de altfel, utilizat într-o parte considerabilă din volumul *Psihologia Sinelui. Un pelerinaj spre centru ființei* (2000), coordonat de profesorul I. Mânzat.

În ceea ce mă privește, am optat pentru termenul de *Sine* în locul celui de *Self* (așa cum apare acesta la noi în expresii, precum: *Self-ul real*, *Self-ul ideal*, *Self-ul anxious*, *Self-ul grandios*) din trei motive:

- ✓ dorința de a nu spori și mai mult confuziile în rândul cititorilor (tineri psihologi sau studenți) care pot avea tendința de a traduce englezescul *Self* prin *Eu*, termen care, din perspectiva transpersonală, nu are același sens cu termenul central de *Sine* (vezi modelul mandalei jungiene);

³ Probabil, tocmai pentru a fi diferențiat de acesta din urmă care, în psihanaliza freudiană, are sensul de *Es* – instanță inconștientă, rezervor al pulsioniilor care acționează după principiul satisfacerii imediate a plăcerilor.

⁴ Autoarea articolelor referitoare la *Self*, incluse în cele două dicționare, este aceeași (A. Pétraud-Périn).

⁵ Acolo unde *Self*-ul a fost cel mai mult studiat atât din punct de vedere teoretic, cât și empiric.

- ✓ dorința de a accentua asupra ideii că Sinele este nucleul Eu-lui (ca în mandala lui Jung), este esența individualității fiecăreia dintre ființele umane, este unic;
- ✓ dorința personală, născută în spiritul ideii de conservare a limbii române, de a evita împrumuturile din jargonul limbii engleze, devenite deja „la modă”, chiar și când acestea vizează termeni destul de preciși în universul limbajului psihologic, care pot fi, ca atare, traduși în limba română, fără a le altera semnificația psihologică.

Desigur, mi s-ar putea reproșa că nu am rezolvat problema confuziei dintre termenul *Sine* care desemnează instanța ascunsă, pulsională din cea de-a doua topică freudiană și termenul *Sine* care desemnează mai mult decât sediul instinctelor și pulsionilor inconștiente animate de principiul satisfacerii imediate (viziunea transpersonalistilor), adică nucleul ființei umane (Allport), centrul sferei Eu-lui (Jung), personalitatea abisală care poate „deveni”, poate ajunge la cea mai înaltă formă de împlinire (Rogers). Pentru început, am avut în vedere sublinierea dihotomiei necesare între echivalările în limba română ale termenului *Self* prin termenii *Eu*, respectiv *Sine*. Cea de-a doua echivalare mi se pare cea mai adecvată pentru conținutul psihologic care a fost atribuit termenului de *Self* de către umaniști și transpersonalști, în timp ce prima îi pierde din vedere substanța.

În această lucrare, am utilizat termenul *Sine*, având în vedere tot timpul sugerarea perspectivei transpersonale, care îi conferă un sens diferit de cel din abordarea freudiană și, în același timp, mai profund pentru ființa umană.

BIBLIOGRAFIE

1. Allport, G. W. (1991). *Structura și dezvoltarea personalității* (trad.). București: Editura Didactică și Pedagogică.
2. Boncu, Ș. (1996). Eul în cogniția socială. În A. Neculau (coord.). *Psihologie socială. Aspecte contemporane*. Iași: Editura Polirom.
3. Chelcea, S., Iluț, P. (coordonatori) (2003). *Enciclopedie de psihosociologie*. București: Editura Economică.
4. Chemama, R. (coord.) (1997). *Dicționar de psihanaliză* (trad.). București, Editura Univers Enciclopedic.
5. Doron, R., Parot, F. (coordonatori) (1999). *Dicționar de psihologie* (trad.). București: Editura Humanitas.
6. Hjelle, L., & Ziegler, D. (1976). *Personality Theories: Basic Assumptions, Research, and Applications*. New York: McGraw-Hill Book Company.
7. Mânzat, I. (coord.) (2000). *Psihologia Sinelui. Un pelerinaj spre centrul ființei*. București: Editura Eminescu.
8. Postel, J. (coord.) (1998). *Dicționar de psihiatrie și de psihopatologie clinică* (trad.). București: Editura Univers Enciclopedic.
9. Reber, A. (1985). *Dictionary of Psychology*. London: Penguin Books.
10. Zlate, M. (1997). *Eul și personalitatea*. București: Editura Trei.

Articol publicat în revista *Stagirea – studii și cercetări umaniste*, nr. 2/iulie 2008, Editura Pro Blumb